

FÖLDRAJZ

9–12. évfolyam

Célok és feladatok

A **9–10. évfolyamon**: a természetföldrajzi és társadalomföldrajzi, környezeti jelenségek, folyamatok, összefüggések átfogó rendszerekbe helyezésén van a fő hangsúly.

A kulcskompetenciákkal kapcsolatos alapkészségek továbbfejlesztése a földrajzi-környezeti tartalmú információhordozók önálló értelmezésével, értékelésével, feldolgozásával, az ismeretszerzés változatos módjainak megismertetésével, alkalmaztatásával, a permanens önműveléshez szükséges motívumok, szándékok megerősítésével történik.

Alapvető tájékozódás a térképen, a Naprendszerben, az Univerzumban, a Földön.

A világgazdasági folyamatok felismertetése a bennük érvényesülő törvényszerűségek megvártatása: az országcsoprtokban, régiókban. A magyarság és Magyarország szerepének értékelése a Kárpát-medencében, Közép-Európában, a földrészen és a világban.

A világ társadalmi-gazdasági kérdéseinek, globális jelenségeinek, összefüggéseinek áttekintése példákön, folyamatokon keresztül.

Tájékozottság kialakítása a legfontosabb környezeti veszélyekről, az emberiség felelősségéről az egészséges környezet megőrzésben, a fenntartható fejlődés globális méretű megszervezésében.

A **11. és 12. évfolyamon** a tantárgy közép- és emelt szintű **érettségi vizsgakövetelményeihez** igazodva:

- **a középszintű vizsgához**: az általános földrajzi-környezeti műveltség és a praktikus ismeretek alkalmazása,
- **az emelt szintű vizsgához**: az összefüggések felismerése és bizonyítása, a földrajzi-környezeti gondolkodás, az ismeretek alkalmazásához szükséges képességek fejlesztése a feladat.

A földrajzi-környezeti gondolkodás fejlesztése

- az általános természeti-társadalmi-gazdasági és környezeti jelenségek, tények, folyamatok vizsgálatával; térbeli és időbeli változásaik feltárásával,
- a vizsgálódásokat követő általánosításokkal, szintetizálással, az összefüggések felismertetésével, rendszerbe helyezésével, analóg példák keresésével,
- a kölcsönhatások és következményeik megvártatásával,
- a természettudományok és a társadalomtudományok vizsgálódási módszereinek alkalmaztatásával,
- a történeti-földrajzi szemlélet formálásával,
- a kontinensekre, országcsoprtokra, országokra, tipikus tájakra jellemző földrajzi kép kialakításával,
- a termelés eltérő lehetőségeinek, módjainak és teljesítményeinek összehasonlításával,
- a más népek, nemzetiségek, kultúrák, életformák iránti érdeklődés, a tisztelet felkeltésével, a humanista értékrend alakításával,
- a haza földrajzában való tájékozottság bővítésével, a nemzeti azonosságtudat formálásával,
- a sokoldalú és differenciált, a tanulókhöz alkalmazkodó tanítási és tanulási eljárások megvártatásával,
- az információhordozókhoz és az információforrásokhoz való hozzájutás biztosításával,
- a sikeres érettségi vizsgára való felkészítés és felkészülés feltételeinek megteremtésével,
- a felelős állampolgári szerep, a környezetért felelős magatartás motivációjának erősítésével.

A tananyag elrendezése

- 9. évfolyam:** Tájékozódás a kozmikus környezetünkben
A földi szférák kialakulása, jellemzői
A természetföldrajzi övezetek
A természeti és a társadalmi-gazdasági-környezeti tényezők összefüggései az övezetekben
- 10. évfolyam:** A világ változó társadalmi-gazdasági képe
Régiók, országcsoportok, országok
Magyarország
Globális környezeti problémák, megoldási lehetőségeik
- 11-12. évfolyam:** Térképi és csillagászati ismeretek
Geoszférák
A vízszintes és a függőleges övezetesség
A népesség és a települések
A világgazdaság és ágazatainak áttekintése
Magyarország természeti és társadalmi földrajza, környezeti állapota
Európa és részterületeinek, kiemelt országainak természeti-társadalmi-gazdasági képe
Az Európán kívüli kontinensek és főbb országaik
A globális válságproblémák földrajzi vonatkozásai

9. évfolyam

Évi óraszám: 74

Belépő tevékenységek

- Ismerje a tanuló a földi képződményeket, az alapvető természeti és társadalmi jelenségeket, folyamatokat, összefüggéseket.
- Értse a természetföldrajzi és regionális társadalmi-gazdasági folyamatok egymásutánosságát, időbeli fejlődését.
- Tudja értelmezni az egyes földrészek, tájak, a megismert országok természeti és társadalmi jellemzőinek kölcsönhatásait, összefüggéseit.
- Ismerje fel a kontinensek, tipikus tájak és országok regionális sajátosságait.
- Értse meg, hogy a népek természeti és gazdasági körülményei, hagyományai meghatározzák gondolkodásmódjukat, gazdasági helyzetüket, világszemléletüket.
- Lássa, hogy az emberek különböznek egymástól, de emberi voltukban egyenrangúak.
- A hazai tájakhoz való kötődés érdekében ismerje természeti és társadalmi értékeinket, valamint a természeti tényezők hatásait és földrajzi összefüggéseit a Kárpát-medence népeinek elhelyezkedésében, hagyományaiban, településeiben és gazdasági életében.
- Ismerje az emberi tevékenységek okozta környezetkárosító folyamatok példáit és megelőzésük, elhárításuk lehetőségeit.
- Tudjon példákat mondani a nemzetközi összefogásra, együttműködésre. Az általános iskola befejezésekor legyen képes az önálló szemléleti és – tanári segítséggel – az okfejtő térképolvasásra, a különböző méretarányú és tartalmú térképeken. Ismerje az eligazodáshoz nélkülözhetetlen topográfiai fogalmakat, tudjon hozzájuk tartalmi jellemzőket kapcsolni.
- Tudja kiválasztani és használni a földrajzi és egyéb információhordozókat.
- Alkalmazza biztonságosan a szakkifejezéseket.
- Ábrázolja ismereteit egyszerű térképeken, rajzokban.
- Megfigyeléseit, tapasztalatait tudja értelmezni, értékelni, alkosson azok alapján véleményt.

Célok:

- Az általános iskolai tantárgyi előzményekre tudatosan építve, az ismeretek alkalmaztatásával elősegíteni, hogy a tanulók megismerjék a Földet, mint bolygót és az emberiség életterét, annak természetföldrajzi sajátosságait, jelenségeit, fő folyamatait.
- Képesé tenni őket általánosításra, szintetizálásra, a jelenségek és folyamatok átfogó rendszerként való értelmezésére.
- A környezet természeti és társadalmi kölcsönhatásainak, összefüggéseinek feltárásával a tanulók környezettudatos gondolkodásának és tájékozottságának fejlesztése:
 - a kozmikus környezet és a Föld, mint égitest megismertetésével,
 - a Föld szféráinak és mozgásjelenségeik okainak és következményeinek megértetésével,
 - a térbeli (térképi és földgömbi) és időbeli tájékozódás kiterjesztésével,
 - a földrajzi övezetekben érvényesülő természeti és társadalmi kölcsönhatások felismertetésével,
 - a természeti adottságok hasznosításának, a társadalmi-gazdasági élet eltérő feltételeinek bemutatásával a Föld különböző részein,
 - a földrajzi övezetek, övek főbb környezeti problémáinak és azok lehetséges kezelési módjainak elemzésével,
 - a kulcskompetenciákkal kapcsolatos készségek fejlesztésével,
 - a belső motivációkra épülő környezettudatos magatartás és életmód alakításával.

I. Témakör: Tájékozódás a kozmikus környezetben. A térkép

Célok:

- Bővíteni a tanulók tájékozottságát a Földről, mint égitestről és annak kozmikus környezetéről szerzett ismeretekkel.
- Formálni valós képzetüket a világegyetemről, a Naprendszer égitestjeiről és mozgásaik törvényszerűségeiről.
- Érzékeltetni az égitestek közötti hasonlóságokat és különbségeket.
- Megértetni és alkalmaztatni a Föld mozgásai és a földi időszámítás közötti összefüggéseket.
- Valós képzet kialakítása az égitestek méreteiről, viszonyított nagyságrendjéről.
- Az égbolton megfigyelt jelenségek, folyamatok összevetése a tanultakkal.
- Felkelteni a tanulók érdeklődését az űrkutatás eredményei és aktuális eseményei iránt.
- Rendszerezni és bővíteni a földi tájékozódáshoz szükséges térképi és a topográfiai ismereteket.
- Lehetőségeket teremteni gyakorlati alkalmazásokra, feladatmegoldásokra, az információforrások használatára.
- Formálni a tanulók természettudományos világképét kémiai és fizikai ismereteik felhasználásával is.

II. Témakör: A földi szférák

Célok:

- Fejleszteni a tanulók természettudományos és környezettudatos gondolkodását a geoszférák jellemzőinek megismertetésével.
- Megértetni a kőzetlemezek felépítését, mozgásuk okait és típusait, azok következményeit. Felismertetni és jellemeztetni a leggyakoribb ásványokat, kőzeteket, energiahordozókat, nyersanyagokat. Bemutatni a földtörténet fő időegységeit, eseményeit, képződményeit.
- Megismertetni a vízburok tagolódását, a felszíni és a felszín alatti víztípusok jellemzőit, egymással való kapcsolataikat.
- Bemutatni az időjárást és az éghajlatot kialakító és módosító tényezők szerepét a Föld különböző térségeiben.
- Megértetni a légkör alapfolyamatait.
- Beláttatni a Föld éghajlatának övezetes elhelyezkedését, a szélrendszerek övezetes kialakulását és ezek okait.
- Megértetni és példákkal alátámasztani a kőzetburok, a levegőburok és a vízburok fizikai jellemzői, mozgásjelenségei és azok következményei közötti összefüggéseket, kölcsönhatásokat.
- Alkalmaztatni a regionális földrajzi ismereteket.
- Észrevéttetni és példákkal bizonyítani a felszín formálódásában a külső és a belső erők hatását, pusztító és építő munkáját, a földfelszín folytonos változását.
- Beláttatni, hogy a Föld egységes rendszer, s a rajta élő ember társadalmi-gazdasági tevékenységével átalakítja környezetét.
- Felismertetni az egyén, a társadalom felelősségét a geoszférák környezeti állapotáért, az összefogás szükségességét védelmükért.

III. Témakör: A természetföldrajzi övezetesség

Célok:

- A tanulók ismereteinek bővítése, szemléletük formálása a földrajzi környezet térbeli és időbeli változásainak vizsgálatával, összefüggéseinek sokoldalú elemzésével.
A csillagászati ismeretek alkalmazásával, megértetni az éghajlati övezetesség kialakulásának okait, és ezek következményeit a vízrajzi jellemzőkre, az élővilágra, a talajra, a felszínformáló folyamatokra: a természetföldrajzi övezetesség rendszerére.
- Bemutatni konkrét példákkal az egyes övezetek, övek, területek természeti feltételei és a gazdálkodás jellemzői közötti kapcsolatokat.
- Megismertetni a tanulókkal az övezetek, övek fő környezeti problémáit és megoldásuk lehetőségeit.

- Alkalmaztatni az előzetesen megszerzett regionális földrajzi ismereteket.
- Segíteni a tanulókat a természeti folyamatok rendszerezésében, az általánosításban.

IV. Témakör: A természeti és a társadalmi-gazdasági környezet kapcsolatrendszere

Célok:

- A tanulók földrajzi-környezeti gondolkodásának, szemléletének fejlesztése a természetföldrajzi adottságok és a társadalmi-gazdasági jelenségek, folyamatok összefüggéseinek vizsgálatával.
- Annak megértetése, hogy a társadalom életének a természet által nyújtott feltételei nagy mértékben eltérnek a Földön, ezért az erőforrások hasznosítása, az ember és környezetének kapcsolata is különböző.
- A népesség, a településtípusok területi elhelyezkedésének, a népesedési folyamat, a népességmozgások okainak feltárása a földrajzi övezetességgel való összefüggésükben.
- A tanulók érdeklődésének felkeltése különféle népességi, nemzetiségi és társadalmi csoportok értékei, életformája iránt – a társadalmi és gazdasági élet összefüggései kapcsán.
- Annak bizonyítása, hogy a Föld egységes rendszer, amelyben a természet és a társadalom törvényszerűségei egyaránt érvényesülnek.
- Biztosítani a sokrétű társadalomföldrajzi információkhoz való hozzájutást és a társadalomtudományok feldolgozási módszereinek gyakorlását.
- Alkalmaztatni a tanulókkal a témakörhöz kapcsolódó topográfiai követelményeket.
- Ismereteik szabatos megfogalmazása, vitában való érvényesítése.

TÉMAKÖRÖK

Tájékozódás a kozmikus környezetben.
A térkép
 13 óra

A földi szférák.
A kőzetburok.
A vízburok.
A levegőburok.
 34 óra

TARTALMAK

Fejezetek a csillagászat történetéből.
 A Nap, mint égitest szerkezete, fizikai jellemzői, szerepe a földi életben.
 A Föld-típusú és a Jupiter-típusú bolygók.
 A Föld szerkezete.
 A Föld mozgásainak jellemzői és ezek következményei.
 A Hold jellemzői, mozgásai.
 A nap- és a holdfogyatkozás.
 Az üstökösök és a meteorok.
 A csillagok és a csillagrendszerek.
 A mesterséges égitestek és az űrkutatás szerepe a Föld megismerésében.
 Tájékozódás a térképen és a földgömbön.

- a) A kőzetburok
 A Föld belső szerkezete és fizikai jellemzői.
 A kőzetlemezek és mozgástípusaik.
 A lemezmozgások következményei: a hegységképződések és kísérő jelenségeik.
 Az ásványok és a kőzetek keletkezése, csoportosítása.
 A kőzetek felismerése, vizsgálata.
 A földtörténet eseményei.
- b) A vízburok
 A vízburok kialakulása, tagolódása.
 Az óceánok és a tengerek.
 Vizek a szárazföldek felszíne alatt.
 A szárazföldek felszíni vizei.
 A szárazföldi jég és felszínformálása.
 A vizek jelentősége és védelme.

- c) A levegőburok
 A légkör kialakulása, anyaga, szerkezete.
 Az időjárás és az éghajlat.
 A napsugárzás és a hőmérséklet.
- A légnnyomás és a szél.
 A nagy földi légkörczések
 A monszunszél.
 Víz a légkörben: a csapadék.
 A légköri képződmények.
 A légkör jelentősége és védelme.
 A bioszféra összetett rendszere: a talaj.
 A főbb talajfajták és védelmük.
 A felszínfejlődés a belső és a külső erők kölcsönhatásában.
 A földfelszín nagyszerkezeti egységei, formakincseik kialakulása és változása.

A természetföldrajzi övezetesség

12 óra

- Az éghajlati és a földrajzi övezetesség.
 A szoláris és a valós éghajlati övezetek.
 A forró övezet.
 A mérsékelt övezet.
 A hideg övezet.
 A függőleges övezetesség.
 Az övezetek, övek, területek fő környezeti problémái.

A természeti és a társadalmi-gazdasági kapcsolatrendszerek

11 óra

- A természeti és a társadalmi környezet.
 A világ népességének gyarapodása.
 A népesség összetétele.
 A népesség földrajzi eloszlása.
 A települések földrajzi jellemzői.
 A településtípusok.
 Az urbanizáció.

**Év végi ismétlés,
 rendszerezés,
 ellenőrzés
 számonkérés**

4 óra

A tananyag feldolgozásához szükséges topográfiai fogalmak

A középfokú földrajztanítás az általános iskolában megismert névanyag új szempontok szerinti feldolgozását és alkalmazását is szükségessé teszi. Ezeket a mellékletben soroljuk fel.

Új topográfiai fogalmak

Afrikai-lemez, Antarktisz-lemez, Atacama-sivatag, Ausztrál-indiai-lemez, Azori-szigetek, Csendes-óceáni-lemez, Dél-amerikai-lemez, Észak-amerikai-lemez, Eurázsiai-lemez, Fülöp-lemez, Gondwana, Grossglockner, Japán-árok, Kaledóniai-hegységrendszer, Krakatau, Laurázsia, Líbiai-sivatag, Mariana-árok, Mount St. Helens, Mt. Pelée, Namib-sivatag, Nasca-lemez, Pangea, Popocatépetl, Szent Gotthárd-hágó, Takla-Makán, Teleki-vulkán, Turáni-alföld, Variszkuszi-hegységrendszer.

Bóden-tó, Brahmaputra, Csád-tó, Duna-delta, Erie-tó, Eufrátesz, Felső-tó, Genfi-tó, Gyilkos-tó, Hévízi-tó, Huron-tó, Holt-tenger, IJssel-tó, Ladoga-tó, La Plata, Lengyel-tóhátság, Mekong, Michigan-tó, Niagara-vízesés, Ontario-tó, szegedi Fehér-tó, Szelidi-tó, Szent Anna-tó.

A továbbhaladás feltételei

A tanuló:

- rendelkezzen biztos természettudományos ismeretekkel a világegyetemről, a Naprendszer égitestjeiről; tudja azokat jellemezni, s ennek során alkalmazni fizikai és kémiai ismereteit,
- értse és tudja magyarázni az égitestek közötti kapcsolatokat, mozgástípusokat és ezek következményeit,
- tudja összehangolni megfigyeléseit, tapasztalatait a tanultakkal,
- rendelkezzen valós képzetekkel az égitestek egymáshoz viszonyított méreteiről, igazodjon el a csillagászati nagyságrendekben,
- legyen képes önálló feladatmegoldásra: a térképi és csillagászati ismeretekhez kapcsolódó mérésre, helymeghatározásra, időszámításra,
- ismerje a geoszférák kialakulását, felépítését, szerkezetét; fő jelenségeiket, folyamataikat és azok következményeit,
- tudja példákkal bizonyítani a kőzetburok, a vízburok és a levegőburok közötti oksági összefüggéseket, kölcsönhatásokat és a mindennapi életre gyakorolt hatásaikat,
- értse és támassza alá konkrét példákkal a földrajzi övezetesség megnyilvánulásait, a bennük érvényesülő természeti és társadalmi kölcsönhatásokat a Föld különböző részein,
- ismerje az egyes geoszférák, a földrajzi övezetek és övek fő környezeti problémáit, megoldásuk lehetőségeit,
- értse meg, hogy a természet által nyújtott feltételek, erőforrások eltérőek a Földön és hasznosításuk mértéke, módja is különböző,
- lássa be a népesség, a települések elhelyezkedésének, a gazdálkodás lehetőségeinek összefüggéseit a földrajzi övezetességgel,
- tudja, hogy a Föld egységes rendszer, ahol a természeti és a társadalmi törvényszerűségek egyaránt érvényesülnek,
- rendelkezzen mind a természeti, mind a társadalomföldrajzi információk feldolgozásához szükséges elemi módszerek alkalmazásának képességeivel.
- alkalmazza a regionális földrajzban eddig megszerzett ismereteit az egyes témakörök feldolgozásakor.

10. évfolyam

Évi óraszám: 74

Célok:

- Az általános iskolában elsajátított regionális földrajzi ismeretekre építve, azokat alkalmaztatva és kiegészítve elősegíteni, hogy a tanulók megismerjék a Föld különböző térségeinek gazdaságát, sajátos társadalmi képét, a világgazdaság fő folyamatait.
- Képesse tenni őket a társadalmi-gazdasági változások térbeli és időbeli átrendeződésének megértésére; a társadalom, a világgazdaság működésének egységes rendszerként való értelmezésére.
- A helyi, a regionális és a globális folyamatok és összefüggések bemutatásával a tanulók társadalomról és gazdaságról alkotott képét, környezettudatos gondolkodását és tájékozottságát fejleszteni:
 - az egyre növekvő társadalmi igények kielégítéséért folyó termelőtevékenység eltérő vonásainak és teljesítményeinek bemutatásával a Föld jellegzetes térségeiben,
 - a különböző fejlettségi szintű országcsoportok, országok jellegzetes társadalmi, gazdasági és környezeti gondjainak feltárásával,
 - a globális környezeti problémák földrajzi vonatkozásainak bemutatásával,
 - a nemzetközi összefogás szükségességének felismertetésével a társadalmi-gazdasági-környezeti kérdések megoldásában,
 - a szűkebb közösség, az ország, a régió, a világ problémáinak megoldására irányuló készség, felelős magatartás alakításával,
 - a társadalomtudományok vizsgálódási módszereinek, információ-forrásainak alkalmaztatásával,
 - az információk szelektív felhasználásával, igazságtartalmuk bizonyításával vagy cáfolásával; alternatív lehetőségek keresésével a problémamegoldások során: vitával, érveléssel, az önálló vélemény tárgyszerű megfogalmazásával,
 - a múlt és a jelen társadalmi folyamatairól, jelenségeiről szerzett ismeretek segítségével tendenciák érzékelése, meglátása,
 - más tantárgyakban, illetve az iskolai oktatás keretén kívül szerzett ismereteik, tapasztalataik integrálásával, rendszerben történő gondolkodással,
 - annak az igénynek a kialakításával, hogy a középiskola befejezése után is folyamatosan gyarapítsák földrajzi ismereteiket,
 - használják földrajzi ismereteiket, kompetenciáikat állampolgári szerepük gyakorlása során.

I. Témakör: A világ változó társadalmi-gazdasági képe

Célok:

- A tanulók társadalomképének formálása a társadalmi-gazdasági folyamatok térbeli és időbeli nyomon követésével.
- Bemutatni a gazdaság működését, fő ágazatainak fejlődését, kiemelten a terciér és az információs szektor előretörését.
- Megértetni és példákkal bizonyítani a világgazdaság globalizálódását, a multinacionális vállalatok szerepét a folyamatban.
- Megismertetni a piacgazdaság jellemzőit, az integrációk formáit és szerepüket.
- Felismertetni a tőke szerepét a világgazdaságban és a nemzetgazdaságban.
- Feltárni és példákkal igazolni a gazdaság területi szerveződésének összefüggéseit és következményeit, a kölcsönös függőséget.

- Megértetni a termelés és a fogyasztás ellentmondásait, térbeli elkülönülését, növekedésének korlátait.
- Beláttatni, hogy a társadalmi-gazdasági problémák megoldása a tudomány, a technika, a gazdasági és a politikai tényezők összehangolását, a nemzetközi összefogást igényli.

II. Témakör: A világ régiói, országcsoportjai, országai

Célok:

- A tanulók valós társadalomképének kialakítása friss, hiteles ismeretek nyújtásával a Föld különböző térségeinek társadalmi-gazdasági életéről, a világgazdaságban betöltött szerepéről; azok változásáról, területi átrendeződéséről, a társadalmi-gazdasági folyamatok időbeli léptékéről.
- Megértetni a gazdaság területi szerveződésének összefüggéseit és következményeit.
- Bemutatni a világgazdasági centrumok és a peremterületek szerepkörének és kapcsolatrendszerének alakulását példákon keresztül.
- Alátámasztani a világ változó gazdasági képét, sokféleségét a különböző szerepet betöltő régiók, országcsoportok és országok kiemelésével, hangsúlyosan az Európai Unió és Magyarország világgazdasági és regionális térszervező szerepét.
- Felkelteni a tanulók érdeklődését más kultúrák, népek iránt.
- Elmélyíteni a nemzettudatukat, pozitív viszonyulásukat a közös európai értékekhez.
- Felismertetni az európai egység alakulásának jelentőségét és ellentmondásait hazánk életében.
- A feldolgozás során támaszkodni a történelmi és állampolgári ismeretekre, a történeti szemléletmódra és ismeretszerzési képességekre.

III. Témakör: A globális problémák földrajzi vonatkozásai

Célok:

- A globális környezeti problémák földrajzi vonatkozásainak összegzésével megértetni a környezeti válság kialakulásának okait és folyamatát.
- Beláttatni a termelés és a fogyasztás növekedési korlátait, a fogyasztói társadalom szerepét a környezeti és a gazdasági problémák globalizálódásában.
- Példákkal igazolni a helyi, a regionális és a globális környezeti kérdések összefüggéseit, a nemzetközi összefogás szükségességét a problémák megoldásában.
- A környezettudatos gondolkodás, az értékörző szemlélet kialakítása, az egészséges környezet és a fenntartható fejlődés megőrzéséért.
- Hozzájárulni ahhoz, hogy a tanulók felelős, a környezetért tenni akaró állampolgárokká váljanak.

TÉMAKÖRÖK

TARTALMAK

A világ változó társadalmi-gazdasági képe
27 óra

A gazdasági szerkezet és átalakulása.
A piacgazdaság.
A nemzetgazdaság.
A globalizáció és az integráció folyamata.
A terciér ágazat.
Az információs ágazat.
A tőke nemzetközi áramlása.
A világgazdasági szerepkörök térbeli és időbeli változásai.
A gazdaság és a környezet állapota.
Nemzetközi szervezetek és együttműködések.
A pénz a világgazdaságban.
A nemzetközi tőkeáramlás.

**A világ régiói,
országcsoportjai,
országai**
32 óra

A gazdasági pólusok kialakulása.
A világgazdaság erőterei:
Észak-Amerikában (az USA); Kelet- és Délkelet-Ázsiában (Japán, a „kistigrisek”, az iparosodás második körének országai); az Európai Unió, (magterületének és peremvidékének országai).
A fejlődő országok általános jellemzői.
A fejlődő országok szerepe a világgazdaságban.
Az egyedi szerepkörök
példái: A Benelux-államok, Svájc, Izrael, Törökország, Egyiptom, India, Kína.
A kőolajra épülő gazdaságok.
A „banánköztársaságok”.
Az „adóparadicsomok”.
Magyarország helye, szerepe a nemzetközi folyamatokban.
A gazdasági rendszerváltás sajátosságai hazánkban.
Gazdaságunk húzóágazatai.
Az ipar. Az élelmiszeripar. Az idegenforgalom
A külkereskedelem.
Az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk földrajzi alapjai.

**A globális környezeti
problémák földrajzi
vonatkozásai**
11 óra

A túlnépesedés, a népességmozgás.
Az éhezés és a szegénység.
A nyersanyag- és energiaválság.
Az urbanizáció környezeti következményei.
A geoszférák környezeti károsodásai.
A fenntartható fejlődés.
Nemzetközi összefogás a környezet védelméért.

**Év végi ismétlés,
számonkérés, helyi
adottságok**
4 óra

A tananyag feldolgozásához szükséges topográfiai fogalmak

A középfokú földrajztanítás az általános iskolában megismert névanyag új szempontok szerinti feldolgozását és alkalmazását is szükségessé teszi. Ezeket a mellékletben soroljuk fel.

Új topográfiai fogalmak

asszuáni Nagy-gát, Kuznyecki-medence, Száhel-öv, Szilícium-völgy;
Arab Emírségek, Bolívia, Chile, Csád, Guinea, Irán, Kenya, Kuvait, Líbia, Libéria, Málta, Marokkó, Monaco, Nicaragua, Tunézia,
Bahama-szigetek, Bali, Dominika, Kanári-szigetek, Panama, Seychelle-szigetek,
Alexandria, Antwerpen, Atlanta, Cseljabinszk, Csernobil, Dallas, Dnyepropetrovszk, Donyeck, Dortmund, Duisburg, Europoort, Fokváros, Galati, Hannover, Haifa, Houston, Jeruzsálem, Kobe, Krasnojarszk, Kyoto, Manila, Mekka, Ostrava, Perth, Randstad, Rijád, Szczecin, Seattle, Tel Aviv-Jaffa, Theszaloníki, Trieszt, Uszty-Ilimszk, Várna, Zürich.

A továbbhaladás feltételei

A tanuló:

- ismerje a gazdaság működésének folyamatát, fő ágainak jellemzőit, kiemelten a terciér és az információs szektor szerepét,
- tudja jellemezni a piacgazdaságot,
- értse a nemzetgazdaságok, az integrációk és a multinacionális vállalatok szerepét napjaink világgazdaságában, s tudja ezeket példákkal bizonyítani,
- ismerje fel a tőke szerepét a világgazdaság globalizálódásában,
- igazolja példákkal a világgazdasági szerepkörök térbeli és időbeli átrendeződését, értse azok okait,
- rendelkezzen hiteles ismeretekkel a Föld világgazdasági erőtereiről, legjelentősebb országcsoportjairól, országairól. Vegye észre hasonlóságait és különbségeit,
- értse az összefüggést a világgazdasági centrumok és perifériák szerepkörei között, tudja ezeket példákkal alátámasztani,
- ismerje fel és indokolja az európai integráció jelentőségét és ellentmondásait hazánk társadalmi-gazdasági életében, valamint hazánk szerepét a regionális térszerveződésben,
- legyenek friss, aktuális ismeretei Magyarország társadalmi-gazdasági sajátosságairól, gazdaságának húzóágazatairól,
- értse meg és tudja példákkal bizonyítani a fogyasztói társadalom szerepét a világ környezeti és gazdasági problémáinak kialakulásában és azok világméretűvé válásában,
- igazolja példákkal a helyi, a regionális és a globális környezeti problémák összefüggéseit és a megoldásukhoz szükséges nemzetközi összefogás szerepét,
- legyen képes különféle információhordozók földrajzi-környezeti tartalmának, önálló feldolgozására, értelmezésére, a hozzájuk kapcsolódó véleményalkotásra.

Kimeneti követelmények a 10. osztály végén

- Tudjon a tanuló helymeghatározásokat végezni a térképen, a földgömbön.
- Legyen képes térképi, időszámítási feladatok megoldására.
- Ismerje a geoszféra legfontosabb folyamatait és hatásukat a mindennapi életre.
- Rendelkezzen valós képzetekkel a környezet földrajzi elemeinek méretéről, a számokkal kifejezhető időbeli változások nagyságrendjéről.
- Ismerje a földrajzi övezetesség összetevőit.
- Támassza alá példákkal a bennük érvényesülő természeti és társadalmi kölcsönhatásokat.
- Értse a népesség földrajzi eloszlását és a települések elhelyezkedését meghatározó tényezőket.
- Tudja jellemezni a gazdasági élet fő ágait, ágazatait.
- Mutassa be szerepük, jelentőségük változását.
- Ismerje a világgazdaság pólusait, a gazdaságban betöltött szerepüket.
- Értse az integrációs folyamat lényegét és fokozatait.
- Legyenek biztos ismeretei az egyes térségek, gazdasági régiók történeti és területi átrendeződéséről.
- Mutassa be a környezetkárosító tényezők földrajzi okait.
- Ismerje és igazolja példákkal a globális környezeti és gazdasági problémák kialakulását, mérséklésük lehetőségeit.
- Legyen képes a földrajzi-környezeti tartalmú információhordozók (különféle méretarányú és tartalmú térképek, statisztikai kiadványok, lexikonok, folyóiratok, szakirodalom, képek, filmek, CD-romok, internet stb.) tartalmának értelmezésére információk, önálló gyűjtésére és azok feldolgozására.
- Tudja megmutatni térképeken, bejelölni kontúrtérképeken a topográfiai fogalmakat; megfogalmazni azok földrajzi tartalmi jegyeit.

- Alkalmazza a megszerzett kulcskompetenciákat, amelyek megerősítéséhez, rendszerezéséhez a földrajz tanulása-tanítása hozzájárult.
- Földrajzi tanulmányainak befejezése után is legyen igénye a földrajzi-környezeti problémák megismerésére, megértésére.
- Személyiségét jellemezze a környezete iránt érzett felelősségtudat és tenni akarás.

FÖLDRAJZ

Specializáció, fakultáció

11-12. évfolyam

Felkészíteni a jelölteket az érettségi vizsga sikeres letételére, a földrajzi-környezeti ismeretek és kompetenciák középszintnek megfelelő, gyakorlat-központú teljesítésére:

- a köznapi műveltség részét képező friss, aktuális tényismeretekkel,
- az ismeretek és a mindennapi életben tapasztalt természeti-társadalmi-gazdasági és környezeti folyamatok és jelenségek összekapcsolódásával, értelmezésével, és magyarázatával,
- a praktikus ismeretek alkalmazásával,
- a jelenségek, folyamatok átfogó rendszerként való értelmezésével, általánosítással, a szintézis megfogalmazásával,
- a földrajzi-környezeti témákhoz kapcsolódó információhordozók kiválasztásával, információtartalmuk feldolgozásával: konkrét adatok, tények megállapításával, tendenciák érzékeltetésével; az információk szelektív felhasználásával,
- a földrajzi-környezeti ismeretek összefüggéseinek és kölcsönhatásainak felismerésével, példákkal történő bemutatásával,
- különböző típusú térképek információ-tartalmának olvasásával, magyarázatával,
- a topográfiai ismeretek rögzítésével térkép-vázlatokon, kontúrtérképeken,
- adatok ábrázolásával, egyszerű gyakorlati és számítási feladatok megoldásával,
- térkép-vázlatok, tematikus vázlatrajzok készítésével,
- a földrajzi-környezeti szemléletet és gondolkodás elemi érvényesítésével, az önálló véleményalkotás biztosításával és gyakorlásával,
- a környezettudatos, értékőrző életmód, a környezetért felelős magatartás példáival,
- a társadalomföldrajzi szemlélet előtérbe helyezésével,
- az írásbeli vizsgára történő felkészülés-felkészítés kapcsán az újszerű feladattípusok és megoldásuk gyakorlásával, készség-szintű elsajátításával,
- a szóbeli vizsga eredményességét segítő szabatos szaknyelv használatával, a felelet logikus felépítésével; feleletterv, témavázlat készítésével, forráselemzéssel.

A témakörök kiemelt fejlesztési feladatait kerettantervünk előző fejezetei tartalmazzák (7–10. osztály)

Az érettségi követelmények egy része az általános iskolai tananyaghoz kapcsolódik (pl. a regionális földrajz), így a felkészítéshez-felkészüléshez szükséges azok áttekintése, felfrissítése, aktualizálása is.

Mivel az érettségi követelmények szervesen az előző évfolyamok ismeretanyagára épülnek, fejlesztési feladataikat tartalmazzák, a felkészítés során a szintézis megteremtése, az ismeretek újraértelmezése, magasabb szintre emelése a földrajzi kompetenciák megerősítése, alkalmazása jelenti a további fejlesztést.

11. évfolyam

Évi óraszám: 74 óra

Belépő tevékenységformák

Földrajzi-környezeti tartalmú információkkal kapcsolatos egyszerű vázlatábrák, folyamatábrák, térképábrák készítése.

A csillagászat tudománytörténeti fejlődésének jelentős állomásait, a Világegyetem kialakulásának főbb elméleteit bemutató tanulói kiselőadások.

A Nap szerkezetének és folyamatainak bemutatása keresztmetszeti ábrák, folyamatábrák alapján.

Tanulói kiselőadások a földtörténeti kormeghatározás néhány elvéről.

A lemeztectonikai folyamatok szerkezeti következményeinek összefüggése az ásványkincsek elhelyezkedésével esetelemzés alapján.

A légköri jelentések felismerése, összehasonlítása időjárás térképeken, egyszerű prognózisok készítése műholdfelvételek alapján.

Adatok gyűjtése a vízburok környezeti problémáiról, javaslat a különféle megoldási lehetőségekre.

Az egyes övezetek, övek, területek sajátos környezeti problémáinak feltárása.

A természeti erőforrások övezetes elrendeződésének bizonyítása.

TÉMAKÖRÖK

TARTALMAK

Térképészeti ismeretek

3 óra

A földrajzi környezet ábrázolásának lehetőségei. A különböző tartalmú és fajtájú térképeken közölt információk alkalmazása. A térképekkel kapcsolatos mérési és számítási feladatok megoldása. Az úrtérképezés módszerei és gyakorlati felhasználási lehetőségei.

Kozmikus környezetünk

7 óra

A csillagászat tudománytörténeti fejlődésének jelentős állomásai, a Világegyetem kialakulásának főbb elméletei. A Föld mozgásai és azok földi következményei. Időszámítással kapcsolatos gyakorlati feladatok megoldása. A Föld kozmikus környezetének sajátosságai. A Naprendszer felépítése és annak földi következményei. A Nap szerkezetének és folyamatainak jellemzői.

A geoszférák földrajza

30 óra

A kőzetburok

Tájékozódás a földtörténeti időegységek eseményeiben, az öskörnyezeti változások hatásának bemutatása, pl. az élővilág fejlődésére. A földtörténeti kormeghatározás néhány elve. A Föld gömbhéjas szerkezete, részletes belső felépítése és a Föld nagy szerkezeti egységei. A kőzetlemezek mozgásának geológiai és az ember mindennapi életével összefüggő következményei. A lemeztectonikai folyamatok szerkezeti következményei, összefüggései az ásványkincsek elhelyezkedésével. A szárazföldek fejlődésének folyamata, az felszínfejlődés időbeli változásai. A leggyakoribb ásványok és kőzetek felismerése. A belső és külső erők felszínformáló szerepe. A szárazföldek felszínfejlődésének legfontosabb lépései.

A légkör	A légkör szerkezete, anyagi felépítése és annak változásai. A légkörben lejátszó folyamatok törvényszerűségei, az éghajlati elemek közötti kölcsönhatások. Az időjárási elemekkel kapcsolatos számítási feladatok megoldása, az időjárás-jelenségek értelmezése és a változások okainak magyarázata. A legfőbb felhőtípusok és azok időjárási összefüggései. Az időjárás-változások biológiai hatásai. A légkör szennyezettségének helyi, regionális és globális következményei.
A vízburok	A felszíni és felszín alatti víztípusok, azok főbb jelenségei, a társadalmi-gazdasági életben betöltött szerepük. Az óceánok és tengerek földrajzi jellegzetességei. A tenger természeti erőforrás szerepének bemutatása példák alapján. A vízgazdálkodás főbb fogalmai és tevékenységei. A vízszennyezés helyi és az egész bolygóra kiható problémái. A vízburok környezeti problémái, javaslat a különféle megoldási lehetőségekre.
A talaj A geoszférák kölcsönhatásai	A talaj keletkezése, fejlődési folyamata, a talajpusztulás veszélyei. A geoszférák közötti összefüggések bemutatása példák segítségével. A geoszférák legfőbb környezeti problémáinak társadalmi-gazdasági és szemléleti okai, következményeinek bemutatása példák alapján. Megelőzési és megoldási javaslatok.
A természetföldrajzi övezetesség 10 óra	A szoláris éghajlati övezeteket kialakító tényezők. Az éghajlati övezetesség meghatározó szerepe a többi természeti tényező jellemzőinek kialakulásában. A földrajzi övezetek, övek területek hasonló és eltérő vonásainak bemutatása, jellemzésük. A vízszintes és a függőleges övezetesség kapcsolata. A függőleges övezetesség területenként eltérő vonásainak magyarázata. Az egyes övezetek, övek, területek sajátos környezeti problémái, példák felsorolása a megoldásukra.
A természetföldrajzi övezetesség hatása a társadalmi-gazdasági életre 10 óra	A természetföldrajzi övezetesség hatása a társadalmi-gazdasági életre. A természeti erőforrások övezetes elrendeződésének bizonyítása. A földrajzi övezetesség és az eltartóképesség összefüggései. Példák felsorolása az élelmiszertermelés övenként eltérő lehetőségeire. A társadalom természetalkító tevékenységének, a földrajzi környezet változásainak bemutatása az egyes övezetekben, övekben. A természetföldrajzi övezetesség hatása a népesség és a települések jellemzőire. Az urbanizáció eltérő vonásai a világ fejlett és fejlődő térségeiben. A népességgel kapcsolatos alapfogalmak, a népesség-növekedés időbeli alakulása, okai környezeti hatásai. A térbeli elosztást meghatározó legfontosabb tényezők, a területi megoszlás különbségei. Az urbanizáció és a térbeli népességmozgások lényeges vonásai és következményei.
Összefoglalás, ellenőrzés 9 óra	
Helyi adottságok 5 óra	

A továbbhaladás feltételei

A tanuló tudjon helymeghatározási és térképészeti számításokat végezni. Legyen képes egyszerű időszámítási és csillagászati földrajzi feladatokat megoldani. Tudja bemutatni a földi szférák szerkezetét, felépítését, legfontosabb folyamatait ábrák és modellek segítségével. Mutassa be az egyes szférák folyamatainak hatását a mindennapi életre. Ismerje a földi szférákat veszélyeztető környeztkárosító folyamatokat. Tudja megmagyarázni a természeti környezet és a társadalmi-gazdasági folyamatok közötti alapvető összefüggéseket.

12. évfolyam

Évi óraszám: 64 óra

Belépő tevékenységformák

A gazdasági ágazatok történeti jelentőségének változásait bemutatni.

A nemzetközi munkamegosztás és a világkereskedelem kialakulásának folyamata az integráció szükségesség és legfontosabb lépései.

A piacgazdaság működésének elve.

A működő tőke mozgásának legfontosabb irányai és hatása a gazdasági fejlődésére.

A jelentősebb nemzetközi pénzügyi szervezetek, szerepük a világ- és nemzetgazdasági folyamatokban.

Az Európán kívüli gazdasági tömörülések jelentőségének bemutatása.

Az egyedi szerepköröket betöltő országok jelentősége világ gazdaság működésében, esetelemzés alapján.

A környezetvédelem nemzetközi szervezeti, a nemzetközi egyezmények legfőbb céljai és elvei tanuló kiemelkedések alapján.

Az észak-dél probléma lényegének feltárása és példákon történő bemutatása.

A magyarországi regionális fejlettségi különbségek okai és következményei.

A nemzetközi gazdasági kapcsolataink, különös figyelemmel a regionális együttműködés szükségességére.

TÉMAKÖRÖK

TARTALMAK

A világ változó társadalmi-gazdasági képe

24 óra

Földünk országainak csoportosítása a környezetben elfoglalt helyük szerint. A gazdasági ágazatok jelentőségének történeti változásai példák alapján. A gazdaság legfontosabb ágazati. A szerkezetváltás folyamata. A legfontosabb gazdasági ágazatok telepítő tényezői, azok változásai. A területfejlesztés technikai feltételei és módjai. Az infrastruktúra jelentősége és kapcsolata az életminőséggel. Az energiagazdaság jelentősége és átalakulása. A mezőgazdaság termelési típusai és területi elhelyezkedésük. A gazdasági-társadalmi fejlettség mérésére alkalmas legfontosabb mutatók. A nemzetközi munkamegosztás és a világkereskedelem kialakulásának folyamata, az integráció szükségessége és legfontosabb lépései. A volt szocialista országok gazdasági rendszerváltásának problémái. A piacgazdaság működésének elve. A működő tőke mozgásának legfontosabb irányai és hatása a gazdasági fejlődésre. A jelentősebb nemzetközi pénzügyi szervezetek, szerepük a világ- és a nemzetgazdasági folyamatokban.

A világgazdaságban különböző szerepet betöltő régiók, országcsoportok és országok

16 óra

A világgazdasági központok és peremterületek, világgazdasági szerepük. Az Európán kívüli gazdasági tömörülések jelentősége. A gazdasági, a politikai és a katonai tömörülések kapcsolata, a különböző alapú függőségi viszonyok kialakulása. Példák felsorolása a különböző egyedi szerepköröket betöltő országokra, jelentőségük a világgazdaság működésében. A mindennapi élet jellemző gazdasági folyamatainak bemutatása példákon keresztül.

<p>A globális környezeti problémák földrajzi vonatkozásai 8 óra</p>	<p>A legfőbb globális problémák és azok kialakulásának természeti, társadalmi-gazdasági okai. Példák felsorolása a megoldási lehetőségekre. A túlnépesedés, a termelés és a fogyasztás regionálisan jelentkező társadalmi következményei, és azok esetleges megoldási lehetőségei. A környezetvédelem nemzetközi szervezeti, a nemzetközi egyezmények legfőbb céljai és elvei.</p>
<p>Európa és a többi kontinens regionális földrajzi jellegzetességei 8 óra</p>	<p>Az egyes kontinensek természeti és társadalmi-gazdasági jellemzői, tipikus tájainak bemutatása. Az eltérő társadalmi-gazdasági fejlettségű területek, a világgazdaságban kiemelkedő jelentőségű országcsoportok és országok bemutatása Európában, Afrikában, Amerikában és Ázsiában. Ausztrália természeti és társadalmi-gazdasági sajátosságai. Az észak-dél probléma lényege és példákon történő bemutatása. Az európai országok szerepének bemutatása a kontinensen, illetve a világgazdaságban. A társadalmi-gazdasági adottságok közös és eltérő vonásainak kiemelése. Az EU kialakulásának gazdasági-társadalmi alapjai, működésének jellemző földrajzi vonásai, a bővítés lehetőségei és korlátai. Az egyes területei és országai közötti hasonlóságok és különbségek. A tagországok közös és egyéni nemzeti érdekeinek bemutatása, az okok magyarázata.</p>
<p>Hazánk helye és kapcsolatai a Kárpát-medencében és Európában 8 óra</p>	<p>Magyarország földrajzi helyzetének, tájainak, a medencejelleg érvényesülésének bemutatása. A központi fekvés és a tranzit-jelleg előnye és hátrányai. Hazánk népességföldrajzi folyamatai és azok következményei. A népesség nemzetési összetételének változásai és következményei a Kárpát-medencében. A társadalmi-gazdasági átalakulás folyamata és következményei a Kárpát-medencében. Magyarország társadalmi-gazdasági fejlődésének történelmi háttere, a térszerkezet változásának tendenciái. Magyarország gazdaságának jellemző vonásai, területi és szerkezeti átrendeződése s annak okai. Az élelmiszergazdaság szerepe hazánk gazdasági életében. Hazánk idegenforgalmi vonzereje, az idegenforgalom fejlesztésének lehetőségei. A hazai tájak és régiók eltérő természetföldrajzi és társadalmi-gazdasági képének bemutatása. A hazai regionális fejlettségi különbségek okai és következményei. A nemzetközi gazdasági kapcsolatainak okai. A regionális együttműködés szükségessége és nehézségei a Kárpát-medencében. A környezetvédelem hazai stratégiái és intézményei. A környezetgazdálkodás hazai elveink ismertetése példák alapján. Magyarország legfőbb természeti, kulturális és környezeti értékei, gazdasági és tudományos eredményei.</p>

A továbbhaladás feltételei

A tanuló tudja jellemezni a gazdasági élet legfontosabb ágait, ágazatait, mutassa be szerepük, jelentőségük változását. Tudja értelmezni a világ különböző térségeiben megfigyelhető integrációs folyamatokat, a világgazdaságban betöltött szerepüket. Legyen képes bemutatni a világgazdasági pólusok helyét, szerepét a világ társadalmi-gazdasági rendszerében, kapcsolatukat a fejlődő világgal. Tudja elemezni különböző térképi információk felhasználásával az egyes térségek, gazdasági régiók történelmi és területi átrendeződését. Tematikus térképek segítségével tudja bemutatni a környezetkárosító tényezők földrajzi megjelenését. Következtesen ezekből a globális veszélyek kialakulására. Tudja példákkal alátámasztani a növekvő termelési és fogyasztási igények környezeti hatásait.